

İzmir'in Bir Mahallesinde Yaşayan 6-17 Yaş Arasındaki Suriyeli Çocukların Çalışma Durumları ve Çalışma Durumlarını Etkileyen Etmenler

WORKING SITUATIONS AND THE FACTORS AFFECTING THE WORKING SITUATION OF SYRIAN CHILDREN BETWEEN THE AGE OF 6-17 LIVING IN A NEIGHBOURHOOD OF İZMİR

Hande BAHADIR, Reyhan UÇKU

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İzmir

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada İzmir'in bir mahallesinde yaşayan 6-17 yaş arası Suriyeli çocukların çalışma durumu ve çalışma durumunu etkileyen sosyo-demografik etmenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve yöntem: Kesitsel tipteki çalışmanın verisi katılımcıların evlerinde, tercüman eşliğinde toplanmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkeni mevcut çalışma durumu (çalışıyor olma veya iş arama) iken, bağımsız değişkenleri çocukların yaşları, cinsleri, eğitim durumları, Türkiye'de eğitimlerine devam etme durumları, kayıt durumları, Türkçe konuşma durumları ve dil engeli varlığıdır. Veri analizinde bağımsız gruplarda t testi, ki-kare testi ve lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma TÜBİTAK tarafından 115S854 numaralı proje olarak desteklenmiştir.

Bulgular: 6-17 yaş arası 164 Suriyeli çocuk ile görüşülmüştür. Çalışma grubundaki çocukların %25,6'sı çalışmakta, %9,8'i ise iş aramaktadır. Çalışan veya iş arayan çocukların yaş ortalaması çalışmayan çocuklara göre anlamlı olarak yüksektir ($p<0,05$). Çalışma grubundaki erkekler, ortaokul mezunu veya daha üstü öğrenim düzeyine sahip olanlar, Türkçe bilen ve dil engeli yaşamayanlar anlamlı olarak daha fazla çalışmakta veya iş aramaktadır ($p<0,05$). Çok değişkenli analizde çalışma hayatına katılmayı anlamlı olarak etkileyen etmenlerin yaş ve cinsiyet olduğu saptanmıştır.

Tartışma ve sonuç: Çalışmada her üç Suriyeli çocuktan birinin çalıştığı veya iş aradığı belirlenmiştir. Toplumdaki en hassas gruplardan biri olan çocukların çalışmaları onları bir insan hakkı olan eğitimden uzak tutmaktadır. Çocuk işçilerin eğitimlerine geri dönmesi için sürdürülen ülke politikaları Suriyeli çocukları da kapsamlı, çalışma yerine eğitim hakkı sağlanmalıdır.

Anahtar kelimeler: savaş, göç, Suriye, hassas popülasyonlar, çocuk işçi

ABSTRACT

Objective: This study aimed to determine the working situations and the socio-demographic factors affecting the working situation of Syrian children between the age of 6-17 living in a neighborhood of İzmir.

Material and method: The data of this cross-sectional study was collected in the participants' dwellings through an interpreter. While the current working status

Hande BAHADIR
Dokuz Eylül Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı AD
İZMİR

was the dependent variable, the independent variables were age, gender, educational status, continuance of their education in Turkey, registration status, Turkish speaking status and presence of language barrier. Data were analyzed by independent samples t-test, chi-square test and logistic regression. The study was supported by TUBITAK with the project number of 115S854.

Results: A hundred and sixty-four Syrian children between the age 6-17 were interviewed. Of the study group 25.6% were currently working while 9.8% were looking for work. Mean age of children working or looking for work was significantly higher ($p<0.05$) than the working group. There was significant difference between gender, education, Turkish speaking status and having a language barrier between the children who are currently working/looking for a job and who are not working ($p<0.05$). In multivariable analysis, age and male gender were significant predictors of working situation.

Conclusion: One out of every three children were determined to be working or looking for work. Child labor keeps these children away from education. The national policies which are conducted for avoiding child labor must include Syrian children.

Keywords: war, migration, Syria, vulnerable populations, child labor

Arap Baharı'nın son durağı olan Suriye İç Savaşının sivil halk için en yıkıcı sonuçlarından biri zorunlu iç ve dış göç hareketleri olmuştur. İç savaş ortamından kaçmak isteyen Suriyeli bireylerin başlıca rotalarından biri olan Türkiye'ye beş yılda yaklaşık üç milyon Suriyeli ulaşmıştır (1). Bu üç milyon bireyin yaklaşık %10'u T.C. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'na (AFAD) bağlı barınma merkezlerinde yaşarken, %90'ı Türkiye'nin çeşitli illerinde barınma merkezleri dışında hayatına devam etmektedir (2). Suriye-Türkiye sınırına en uzak illerden biri olan ve Yunan adalarına yakınlığı nedeniyle Avrupa ülkelerine geçişlerde sıklıkla transit bir nokta olarak kullanılan İzmir ilindeki Suriyeli sayısı da 14 Temmuz 2016 tarihinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından 91,216 olarak bildirilmiştir (2).

İzmir gibi barınma merkezlerinin bulunmadığı illere gelen Suriyeliler genelde kentin sosyoekonomik düzeyi düşük olan bölgelerine kendi maddi ve sosyal imkânlarıyla yerleşmekte ve hayatlarını idame ettirebilmek için çalışma yaşamına katılmaktadır (3). Çalışma izinleri 2016 yılının başında "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" ile düzenlenen Suriyeliler günümüzde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde birçok iş kolunda yasal olarak çalışma hakkına sahiptir (4). Ancak birçok iş kolunda çalışma izni alabilmeleri için işçi ve işveren birlikteliğinin gerekliliği, işverenlerin kayıtsız ve düşük

ücretle çalıştırma eğilimi, mevzuatın yeniliği ve Suriyelilerin geçici işlerde çalışma zorunluluğu Suriyeliler özelinde kayıt dışı, merdiven altı ve vasıfsız işlerde çalışmalarına neden olmaktadır (4,5).

Göç ve çalışma konusunun en hassas gruplarından biri de çocuklardır. Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) göre göç, çocuk işçiliğinin önemli nedenlerinden biridir (6). Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1989 yılında kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye göre tüm dünya çocukları; dininden, ırkından, kimliğinden, düşüncesinden bağımsız olarak eşit haklara sahip bir şekilde dünyaya gelir ve çocuk işçiliğinden korunma hakkı da bunlardan biridir (7). Aynı sözleşmeye göre 18 yaşın altındaki her birey çocuk sayılmakta, çalışan çocuklar sağlık yönünden özel bir risk grubu olarak ele alınmaktadır (7). Fiziksel ve ruhsal gelişme sürecini henüz tamamlamamış olan çocuklar çalışma hayatında karşılaştıkları riskler nedeniyle çeşitli hastalıklara yakalanabilmektedir (8). BM'nin tanımına göre 18 yaş altında bulunan ve aile gelirine katkıda bulunmak için çalışan her birey "çocuk işçi" olarak tanımlanmalıdır (7).

Türkiye'de 6-17 yaş arası 893.000 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı işgücüne katılmaktadır ve bunların %42,7'si yasal olarak çalışma izninin olmadığı 15 yaş altındadır (9). Ancak çocuklarda istihdama katılım oranı yeni politikalar ve denetimlerin artırılması sayesinde son on yılda ciddi bir düşüş göstermiştir. Örneğin 1999 yılında %10,2 olan

çocuk istihdam katılım oranı 2012 yılına gelindiğinde %5,9'a düşmüştür (9,10). Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan çocukların istihdama katılması konusu incelenirken, sorun yalnızca çocuk işçiliği ve kayıt dışı çalışma açısından ele alınmaktadır. Göç sonrası hayatta kalmaya çalışan Türkiye'deki Suriyeli çocukların çalışma yaşamında yer alması ise hem çocuk işçiliği, hem kayıt dışı çalışma, hem de göçmen işçiliği açısından önemlidir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin verisine göre Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin %50'sinden fazlası 18 yaş altında; %34,3'ü 5-17 yaş arasındadır (11). Kendi yaşlarına göre eğitime katılma şansları daha az olan, şiddetin her türüne daha fazla maruz kalan, çalışma hayatına daha fazla katılmak zorunda olan Suriyeli çocuklar bu çalışmanın ana konusudur (12). Bu çalışmada, İzmir ili Konak ilçesine bağlı bir mahallede yaşayan 6-17 yaş arası Suriyeli çocukların çalışma durumu ve çalışma durumunu etkileyen sosyo-demografik etmenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Kesitsel tipteki çalışma "İzmir'in Bir Mahallesinde Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Sağlık Durumu, Sağlık Hizmetlerine Erişimi ve Erişimi Belirleyen Etmenler" isimli uzmanlık tezinin verisinden Suriyeli çocuklarda çalışma durumları ile ilgili bilgi vermektedir. İzmir'in yoğun Suriyeli nüfusu barındıran bir mahallesinde yapılan çalışmanın, en küçük örnek büyüklüğü, daha önce Afganistan'da yapılan bir çalışmada erkeklerde çocuk işçiliğinin %48,7, kadınlarda çocuk işçiliğinin %29,0 olmasından yola çıkılarak (13); büyüklüğü bilinmeyen evrende %38,9 sıklık, %95 güven düzeyi, %10 yanılma payı ve %10 yedek ile 101 olarak hesaplanmıştır. Örnek seçimi yapmadan tüm evrene ulaşma hedefiyle; toplamda 98 hanede 6-17 yaş arasındaki 164 çocuk bu çalışmanın örneğini oluşturmaktadır.

Çalışmanın bağımlı değişkeni mevcut çalışma durumu iken, bağımsız değişkenleri çocukların yaşları, cinsleri, eğitim durumları, Türkiye'de eğitimlerine devam etme durumları, kayıt durumları, Türkçe konuşma durumları ve dil engeli varlığıdır.

Değişkenlerin incelenmesi:

Çalışma durumu: Mevcut durum sorgulanmıştır. Çalıştığını bildiren çocukların çalıştıkları iş kolu sorulmuştur. Analizler sırasında "çalışan veya iş arayanlar" birleştirilerek 'çalışma hayatına katılıyor' olarak değerlendirilmiştir.

Yaş: Doğum yılları öğrenilmiş, doğum yılı araştırma esnasında tamamlanmış yaşa çevrilerek incelenmiştir.

Eğitim durumları: En son bitirdikleri kademe dikkate alınmıştır.

AFAD kaydı varlığı: Türkiye'de Suriyeli bireyler özelinde temel sağlık hizmetleri ve eğitime erişimin ilk gerekliliği olan AFAD kaydının varlığı sorgulanmış, AFAD kaydı sonucunda bireylere verilen AFAD kartının gösterilmesi istenmemiştir.

Türkçe konuşma durumu: Katılımcıların dil yeterliliği görüşme sırasında tercümana ihtiyaç olmaksızın iletişime geçilip geçilmemesi dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Dil engeli varlığı: Hem kendisi, hem de sürekli birlikte yaşadığı kişilerden herhangi biri Türkçe konuşmayan bireyler dil engeli var olarak kabul edilmiştir.

Çalışmanın verisi katılımcıların evlerinde, tercüman eşliğinde yüz yüze görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Mahalledeki tüm sokaklar kroki eşliğinde gezilerek, tespit edilen tüm Suriyeliler ile görüşülmüştür. Hane halkındaki 15 yaş altı ve anket sorularına yanıt verme becerisi bulunmayan, konuşma, duyma ve zihinsel engelli bireyler hariç herkes kendisi için yanıt vermiştir. 15 yaşını doldurmuş bireyler için doldurulacak form varsa ebeveynleri, yoksa evde bulunan yakın bir aile büyüğü tarafından doldurulmuştur. Konuşma, duyma ve zihinsel engelli bireylerin bilgisi hanede bakımını üstlenen birey tarafından doldurulmuştur. Çalıştığı için evde bulunamayan çocuklarla görüşebilmek için uygun oldukları zamanda yeniden ziyaret edilmiştir. Türkçe olarak hazırlanan formlar araştırmacı tarafından tercüman aracılığıyla katılımcıların kendi anadillerinde uygulanmıştır. Çalışmada tercüman olarak mahalle muhtarının ana dili Arapça olan eşinden hizmet alınmıştır.

Veri SPSS 15.0 paket programı ile değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı bulgular için sayımla belirtilen değişkenler sayı ve yüzdelerle, ölçümle belirlenen değişkenler, ortalama±standart sapma (ortanca; minimum değer ve maksimum değer) şeklinde belirtilmiştir. Veri analizinde bağımsız gruplarda t testi ve ki-kare testi kullanılmıştır. Çalışma hayatına katılmayı belirleyen etmenler üzerinden bir model oluşturmak amacıyla lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Lojistik modele tek değişkenli analizlerde anlamlı bulunan değişkenler dahil edilmiş, aralarında yüksek korelasyon bulunan değişkenlerden biri dışlanmıştır. Modele yaş değişkeni sürekli değişken olarak alınmış iken, cins, eğitim durumu ve Türkçe bilme durumu değişkenleri kategorik değişken olarak alınmıştır. Model uyumu için Hosmer-Lemeshow testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p<0,05$ kabul edilmiştir.

Çalışmanın etik onayı Dokuz Eylül Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan alınmıştır. Çalışma Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 115S854 numaralı proje olarak desteklenmiştir. Çalışma Ekim, 2015'de 18.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi kapsamında poster başı tartışma olarak sunulmuştur.

BULGULAR

Çalışma tarihleri arasında 6-17 yaş arası 164 Suriyeli çocuk ile görüşülmüştür. Grubun yaş ortalaması $11,6\pm 3,3$ (ortanca: 12; min:6-max:17)'dür ve %54,9'u erkektir. Çocukların yalnızca %11,0'ı Türkiye'de eğitimine devam ederken; %15,9'unun herhangi bir ilde AFAD kaydı yoktur. Çalışma grubundaki çocukların %25,6'sı çalışmakta, %9,8'i ise iş aramaktadır. Çalışma hayatına katılan çocukların hiçbirinin Türkiye'de eğitimine devam etmediği saptanmıştır. Çalışma grubuna ait sosyo-demografik özellikler Tablo I'de gösterilmiştir.

Çalışan en küçük çocuğun 9 yaşında olduğu grupta, çocukların %54,8'i bölgedeki terzilerde ütü yapmak, dikmek gibi işlerde çalışırken, geriye kalanlar hurdacıda, inşaatlarda çalışmakta, bir bölümü ise sigara satarak veya bulaşıkçılık yaparak hane gelirini katkıda bulunmaktadır.

Çalışma hayatına katılan çocukların yaş ortalaması anlamlı olarak çalışmayan çocuklara göre yüksektir

($p<0,05$; sırasıyla $14,3\pm 2,3$ ve $10,1\pm 2,9$). Çalışma grubundaki erkekler, ortaokul mezunu veya daha üstü öğrenim düzeyine sahip olanlar, Türkçe bilen ve dil engeli yaşamayanlar anlamlı olarak daha fazla çalışmakta veya iş aramaktadır ($p<0,05$). AFAD'a kaydı olanlar ile olmayanlar arasında çalışma hayatına katılma açısından anlamlı fark yoktur (Tablo II).

Tablo III'de çalışma hayatına katılımı açıklamak için yaş, cins, öğrenim durumu ve Türkçe bilme durumu değişkenlerini içeren bir lojistik regresyon analizi "geriye doğru azaltma" (backward elimination) yöntemiyle yapılmıştır. Her bir birim yaş artışında çalışma hayatına katılım 1,8 kat artmakta iken; erkekler kadınlara göre 11,8 kat daha fazla çalışma hayatına katılmaktadır ($p=0,001$).

Tablo I. Çalışma grubunu oluşturan 6-17 yaş arası Suriyeli çocukların sosyo-demografik özellikleri, İzmir, 2015

Özellik (n=164)		n (%)
Cinsiyet	Kadın	74 (45,1)
	Erkek	90 (54,9)
Eğitim durumu	Okuryazar değil	22 (13,4)
	Okuryazar	67 (40,9)
	İlkokul mezunu	44 (26,8)
	Ortaokul mezunu	28 (17,1)
	Lise mezunu	3 (1,8)
Türkiye'de eğitime devam etme durumu	Evet	18 (11,0)
	Hayır	146 (89,0)
Kayıt durumu	Evet	138 (84,1)
	Hayır	26 (15,9)
Türkçe bilme durumu	Evet	54 (32,9)
	Hayır	110 (67,1)
Kendisi Türkçe bilmiyorsa sürekli yaşadığı bireylerden birinin Türkçe bilme durumu (n=110)	Evet	43 (39,1)
	Hayır	67 (60,9)
Dil engeli varlığı	Dil engeli var	67 (40,9)
	Dil engeli yok	97 (59,1)
Çalışma durumu	Çalışmıyor, iş aramıyor	106 (64,6)
	Çalışmıyor, iş arıyor	16 (9,8)
	Çalışıyor	42 (25,6)

Tablo II. Suriyeli çocukların sosyo-demografik özelliklerinin çalışma durumu ile ilişkisi, İzmir, 2015

Sosyoekonomik özellikler (n=164)		Çalışma hayatına katılıyor (n=58)		Çalışma hayatına katılmıyor (n=106)		p
		n	%	n	%	
Cinsiyet	Kadın	10	13,5	64	86,5	<0,001
	Erkek	48	53,3	42	46,7	
Eğitim durumu	İlkokul mezunu ve altı	34	25,6	99	74,4	<0,001
	Ortaokul mezunu ve üzeri	24	77,4	7	22,6	
Kayıt durumu	Evet	49	35,5	89	64,5	1.000
	Hayır	9	34,6	17	65,4	
Türkçe bilme durumu	Evet	27	50,0	27	50,0	0,009
	Hayır	31	28,2	79	71,7	
Dil engeli varlığı	Var	16	23,9	51	76,1	0,013
	Yok	42	43,3	55	56,7	

Tablo III. Çalışma grubundaki çocukların çalışma hayatına katılımını öngören lojistik regresyon analizi sonuç tablosu, İzmir, 2015

	Beta	SE	p	OR	%95 GA
Yaş (sürekli)	0,601	0,119	0,001	1,798	1,486-2,174
Cinsiyet					
Erkek (Referans: Kadın)	2,470	0,547	0,001	11,837	4,062-34,491
Türkçe bilme durumu					
Evet (Referans: Hayır)	0,856	0,504	0,089	2,353	0,877-6,314
Constant	-9,660	1,456	0,000	0,000	
-2Loglikelihood: 113.123					
Modelle alınan değişkenler: Yaş. cins. eğitim durumu. Türkçe bilme durumu.					

TARTIŞMA

Çalışma grubundaki yaklaşık olarak her üç Suriyeli 6-17 yaş arası çocuktan birinin çalıştığı veya iş aradığı; yaşı daha büyük olanların, erkeklerin, ortaokul veya daha üstü eğitim düzeyine sahip olanların, Türkçe bilenlerin ve dil engeli yaşamayanların anlamlı olarak daha fazla istihdama katıldıkları belirlenmiştir.

Araştırma grubundaki 164 Suriyeli çocuğun %54,9'unun erkek olduğu belirlenmiştir. AFAD'ın sınıra yakın illerde yürüttüğü bir çalışmada 18 yaş ve altı Suriyelilerin %50,9'unun; 12-18 yaş arası Suriyelilerin %51,2'sinin erkek olduğu belirlenmiştir (14). Her ne kadar aradaki farklar küçük olsa da kadınların zorlu yolculuk şartlarına erkeklere göre daha dayanıksız ve gönülsüz olması, batı illerindeki erkek oranının daha yüksek olmasına neden olmuş olabilir. Batıya gittikçe erkek

oranındaki artış özellikle Avrupa çalışmalarında daha da ön plana çıkmakta ve Türkiye'nin Batı illeri üzerinden Yunan adaları üzerine geçebilen Suriyelilerin %83,1 gibi çok büyük bir oranının erkek olduğu bildirilmektedir (15).

İçlerinde %51,0'ının 18 yaş ve altı çocuk; bu çocukların da %15,8'inin okul çağında olduğu Türkiye'deki Suriyeliler bakımından yaşanan en önemli sorunlardan birisi çocukların eğitimidir (16,17). Türkiye'nin de taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre devletler "kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, hiçbir ayırım gözetmeksizin yazılı olan hakları tanır". Dolayısıyla Suriyeli çocuklar vatandaşımız olmasalar da geçici koruma statüsünde olduklarından Türkiye'nin yetki alanındadır ve Türkiye'nin ülkesinde bulunan Suriyeli çocuklara eğitim verme sorumluluğu bulunmaktadır. Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimleri için önemli

adımlar atılmıştır ve eğitimler barınma merkezlerinin içinde ve dışında kurulan geçici eğitim merkezlerinde, barınma merkezleri dışında bulunan devlet okullarında, ya da sivil toplum kuruluşları ya da belediyelerin öncülüğünde açılan okullarda sürdürülmeye çalışılmaktadır. Yine bakanlık tarafından 2014 yılında yayınlanan bir genelgeyle eğitime erişim için ikamet izni şartı ortadan kaldırılmış, geçici kimlik belgesi olan her çocuğa eğitime erişim hakkı tanınmıştır (18). Bu genelgeye göre kayıtlı tüm Suriyeli çocuklar devlet okullarına devam edebilmektedir. Eğitime erişimdeki zorluklar çocuğun barınma merkezlerinin içinde veya dışında yaşaması ve kayıtlı olup olmaması ile yakından ilişkilidir. UNICEF'in verisine göre barınma merkezlerinde yaşayan okul çağındaki Suriyeli çocukların okula kayıt oranı %80,0'dır (17). Barınma merkezleri dışında yaşayan çocuklar ülkedeki tüm Suriyeli çocukların yaklaşık %90,0'ını oluşturmaktadır ve bu çocuklar eğitime erişimde bir takım sorunlarla karşılaşmaktadır. AFAD'ın yaptığı çalışmada ise barınma merkezlerinin dışındaki 6-11 yaş arasındaki Suriyeli çocukların yalnızca %14,0'nun eğitimine devam ettiği belirlenmiştir (16). Antep'te yapılan bir çalışmada ise okul çağındaki bulunan Suriyeli çocukların %16'sının okula devam ettiği belirtilmiştir (19). Bizim bulgumuzun AFAD ve Antep çalışmalarına göre daha düşük olması çalışma grubumuzun ortaokul ve lise çağındaki çocukları da içermesi olabilir.

Araştırma grubumuzdaki çocukların yaklaşık 1/3'ünün çalışmakta veya iş aramakta olduğu ve bu çocukların hiçbirinin Türkiye'de eğitimine devam etmediği saptanmıştır. Bu oran ILO'nun Türk çocuklarında %10,2 olarak tahmin ettiği çocuk işçiliği oranından oldukça fazladır (20). Bu durum göçmen çocukların, yerel çocuklara göre dezavantajlı yaşam koşullarına sahip olduğunu göstermektedir. ILO'nun Lübnan'da yaptığı çalışmada da Suriyeli çocuklar arasındaki çocuk işçiliğinin fazlalığı belirtilmiş ve çalışma yaşının altı yaşa kadar düştüğü üzerinde durulmuştur (21). Çalışmamızdaki çocukların neredeyse tamamı geçici ve vasıfsız işlerde kayıt dışı çalışmaktadır. Kayıt dışı ve vasıfsız işlerde çalışma oranının yüksekliği önceki çalışmalarda ve saha gözlemlerinde de belirtilmiş bir sorundur (5,22,23). Atasü çalışmasında Türkiye'de

göçmen çocukların en sık iş bulabildikleri sektörün tekstil sektörü olduğunu ve bu çocukların haftanın altı günü, günde 11 saat boyunca, güvencesiz çalıştırıldığını belirtmiştir (24).

İstihdam ile ilgili önemli bir diğer konu ise çalışma hayatına katılan çocukların %80'inden fazlasının erkek olmasıdır. Türkiye'de olduğu gibi tüm dünyada erkek çocuklar kızlara göre daha fazla istihdama katılmaktadır (25,26). Örneğin Türkiye'de ekonomik bir faaliyette bulunan çocukların % 61,8'ini erkekler, % 38,2'sini ise kızlar oluşturmaktadır (20). Ancak kadın işçiliğinin ve kız çocuklarındaki işçiliğin, ağır ev işlerinde çalışmayı göz ardı ederek, olduğundan az tahmin edildiği ve gösterildiği de düşünülmektedir (27).

Araştırmamızda ortaokul mezunu ve üzeri çocukların anlamlı olarak daha fazla çalışma hayatına katıldığı belirlenmiştir. Eğitim düzeyi yaşla ilişkili bir durumdur ve yaş arttıkça çocukların istihdama katılımı da artmaktadır (25,26). Çalışma hayatına katılan çocukların eğitim düzeyinin daha yüksek olması, araştırma bulgularımızdan biri olan çalışma hayatına katılan çocukların yaş ortalamasının anlamlı olarak yüksek olması ile ilişkili olabilir. Önemli noktalardan biri yaşı kaç olursa olsun çalışma hayatına katılan çocukların Türkiye'de eğitimine devam etmemesidir. Eğitim ile çocuk işçiliği arasında çift taraflı bir ilişki vardır. Eğitim; çocukların erken yaşta çalışmasının önlenmesi için en önemli faktörlerden biri iken, çocuk işçiliği de eğitimin önündeki en büyük engellerden biridir (28). Dünyanın birçok bölgesinde çalışan çocukların eğitime ulaşma konusunda yaşlılarına göre dezavantajlı olduğu bildirilmiştir (28).

Dil, sosyal yaşama uyum sağlama ve hizmetlere ulaşmada en önemli araçlardan biridir. Çalışma hayatına katılan çocukların anlamlı olarak daha az dil engeli yaşıyor olması, bu çocukların çalışma hayatı ile birlikte Türkçelerini geliştirmeleriyle ilgili olabileceği gibi, zaten dil bildikleri için daha kolay iletişime geçip daha kolay iş bulmaları olabilirler. Ancak çoklu analiz sonrası dil engeli anlamlılığını yitirmiştir; bu nedenle dil engeli olsa bile göçmen çocukların çalışma yaşamında yer aldığı ve iletişim ile ilgili sorunlar yaşayabildiği söylenebilir.

Toplumdaki en hassas gruplardan biri olan çocukların çalışma hayatına katılmaları, onları bir insan hakkı olan eğitimden uzak tutmanın yanı sıra, fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimlerini de olumsuz etkilemektedir. Suriye iç savaşı sonrasında ülkeye yönelik göç hareketlerini iyi bir şekilde yönetmeye çalışan Türkiye’de, çocuk işçiliğini önleme ve toplumsal eğitimi arttırmaya yönelik sürdürülen ve başarıya ulaşan ülke politikaları göçmen çocukları da kapsamalıdır.

TEŞEKKÜRLER

Araştırmayı 115S854 numaralı proje olarak destekleyen TÜBİTAK’a desteğinden ötürü teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim tarihi: 19 Temmuz 2016).
2. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (Erişim tarihi: 24 Mayıs 2016).
3. Mavi Kalem. Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacılar için durum analizi raporu. İstanbul,2013 :15-17.
4. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik 15.01.2016 tarih ve 29594 sayılı Resmi Gazete.
5. TTB. Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu. Ankara, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 2014.
6. Van de Glind H. ILO’s International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC), Migration and child labour, exploring child migrant vulnerabilities and those of children left-behind, Geneva: ILO, 2010.
7. UNICEF. Convention on the rights of the child: first part, articles 1-20. Internet erişimi: <http://www.unicef.org/turkey/crc/cr23c.html> (Erişim tarihi:26 Temmuz 2016).
8. Tor H. Türkiye’de çocuk işçiliğinin boyutları. ZfWT 2010;2:25-42.
9. TÜİK. Çocuk işgücü anketi sonuçları Internet erişimi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659> (Erişim tarihi: 24 Temmuz 2016).
10. Günöz M. Türkiye’de çocuk işçiliği sorunu ve çözüm önerileri, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007.
11. UNHCR. Syria regional response plan. Internet erişimi: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> (Erişim tarihi: 29 Haziran 2016).
12. Santos Pais M. Global migration group symposium migration and youth: harnessing opportunities for development, New York, 2011. Internet erişimi: http://srs.g.violenceagainstchildren.org/sites/default/files/documents/SRSG_statements/GMG%20symposium%20Migration%20and%20Development.pdf (Erişim tarihi: 27 Temmuz 2016).
13. Catani C, Schauer E, Elbert T, Missmahl I, Bette JP, Neuner F. ve ark. 2009. War trauma, child labor and family violence: life adversities and PTSD in a sample of school children in Kabul. Journal of Traumatic Stress 2009; 22(3):163-171.
14. AFAD. Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar, 2013 saha araştırması sonuçları, Ankara, 2013, 22-27.
15. UNHCR Greece. Interim Survey Results on the Profile of Persons from Syria arriving at the Greek borders, 2015.
16. AFAD. Suriye’den Türkiye’ye Nüfus Hareketleri. Ankara, 2014.
17. http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiyedeki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar_Bilgi%20Notu%20Subat%202016_2.pdf (Erişim tarihi: 27 Temmuz 2016).
18. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html (Erişim tarihi: 27 Temmuz 2016).
19. <http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/medya/02062015bekl-emeodasi.pdf> (Erişim tarihi: 14 Nisan 2016).
20. ILO. Çocuk işçiliği. <http://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm>

21. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/-exrel/documents/briefingnote/wcms_368225.pdf (Erişim tarihi: 27 Temmuz 2016).
22. http://globalcenters.columbia.edu/istanbul/files/globalcenters_turkey/content/Meliksah%20Ertem.pdf (Erişim tarihi: 27 Temmuz 2016)
23. Dedeoğlu N. Önsöz. In: Ergin I, ed. Savaş, göç ve sağlık. 1. Basım. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları; 2016. 5.
24. Atasü Topçuoğlu R. Göç ve sermaye ilişkisi ve Türkiye'de göçmen çocuk emeği. DİSKAR 2015;4:116-125.
25. ILO. Working children in the Republic of Tajikistan: The results of the child labour survey 2013. International Labour Office, International Programme on the Elimination of Child Labour , ILO DWT and Country Office for Eastern Europe and Central Asia, Moscow: 2015.
26. ILO. The twin challenges of child labour and youth employment in the Arab States: an overview. ILO Regional Office for the Arab States; Fundamental Principles and Rights at Work Branch, Geneva, 2016.
27. Amorim A, Badrinath S, Samouiller S, Murray U. 2004. ILO, International Programme on the Elimination of Child Labour. Gender equality and child labour: a participatory tool for facilitators.
28. Guarcello L, Lyon S, Rosati FC. Child labour and Education For All: an issue paper. Understanding Children's Work (UCW) Project. Internet erişimi: http://www.ucw.project.org/attachment/standard_EFAC_L_revised%5B1%5D20110420_115151.pdf (Erişim tarihi: 27 Temmuz 2016).